

זהות הורית

איריס ברנט

ללכת כאשר ז'ק התעקש שאשאר עוד קצת". מצא חן בעיני תהילה שד'ק התעקש). תהילה וז'ק פיתחו זוגיות שהתאפיינה בחוש הומור רב ובהנאה הדדית שהובילו לנישואין, ובשנה הראשונה לנישואיהם נולד בנם אריה.

תהילה הרגישה במוצהר כי היא מוכנה מאוד להורות, וז'ק רצה כבר להקים משפחה. נולד תינוק נחמד, אך תהילה הרגישה שחרדה משתלטת עליה. עברו שבעה חודשים והיא הרגישה שהמצב הולך ומחמיר. מיעטה לצאת מהבית, לא העזה לנסוע עם התינוק במכונית, יצאה עם הילד רק למקומות הכרחיים. היא סבלה מחוסר השינה, והחרדות והפחדים השתלטו עליה והיא מצאה עצמה מתפרצת על בעלה לעתים קרובות יותר ויותר ובעוצמות הולכות וגדלות. כאשר תהילה פנתה לטיפול היא התמודדה עם חרדה קשה, עם התקפי זעם על בעלה, עם חוסר שינה ועם כבי שפרץ ללא סיבה נראית לעין. באותה עת אריה היה כבן שנה, הזוגיות נקלעה למשבר והייתה על סף קריסה, וז'ק היה אב לא מעורב. אריה הראה סימנים של בעיות שינה.

תהילה מספרת בפגישתנו הראשונה ש"הלכתי ברחוב, ראיתי אמא עם תינוק ברחוב, ונראה היה לי שהאמא בודדה ולא מסתדרת עם התינוק והיא רוצה לבכות". ז'ק, בעלה, המום מעוצמת הרגשות הקיצוניים, ניסה להגיב לסיפורה בדרך זו או אחרת, אך הוא התרחק מתהילה יותר ויותר, וכתוצאה מכך במידה מסוימת התרחק גם מבנו.

האם הורה חופשי לבור את זהותו כהורה?

הזהות ההורית, כמו כל זהות אחרת (מינית, עצמית, מקצועית וכן הלאה), מתקיימת במרחב הלא מודע, או הלא מוצהר, עד שקיים קושי או קיימת שאלה לגבי אותו הורה. זאת, למרות שגם כאשר הכול מתנהל על מי מנוחות, הורה יכול למצוא עצמו מדי פעם בודק מה התפקיד שלו כהורה, מה חשוב בעיניו, ולקבל החלטה בצורה מודעת לגבי ילדו או לגבי אופן התנהגותו ביחס לילדו. עם זאת, רוב הזמן הורה פועל, מתנהג, מחליט, מרגיש ומתרגש מבלי להתעכב על השאלה מהי זהותו ההורית. למעשה, רק כאשר נוצרת בעיה בתפקוד של ילדו או בתפקודו הוא, עולה השאלה של זהות הורית. זאת, מכיוון שזהותו משיקה למערכות השונות שאיתן ההורה נמצא בקשר - חינוכית, רפואית, משפטית וכן הלאה - והבעיה יכולה להגיע לפתחו של ההורה מצד המערכות השונות.

הדיון על זהות הורית נמצא בצומת הדרכים שבו מצטלבים תחום הפסיכולוגיה, כלומר תאוריות העוסקות באישיות והתפתחות, ותחום הסוציולוגיה העוסק בתהליך החברות (הגדרת התפקיד ההורי, נורמות חברתיות הקשורות להורות) וחוקר גישות סוציו-תרבותיות העוסקות בהבניה חברתית (אספקטים תרבותיים של הזהות ההורית). המושג זהות מתייחס בהגדרתו המילונית, הבסיסית, לתפיסה של האדם את עצמו ואת הסובבים אותו. נושא הזהות ההורית זכה לפריחה בשנים האחרונות ויש הסבורים אף לאינפלציה. חוקרים הטוענים לאינפלציה בנושא הזהות ההורית, מבכים את היות "ההורות" מרחב שניתן לתלות בו את רווחת החברה. לטענתם, שינוי זה התרחש בתוך תהליכים סוציו-תרבותיים שמיקדו את תשומת הלב בהורים עצמם כאחראים בלעדיים כמעט לבריאות הילד והחברה. הדבר בא לידי ביטוי במעבר שנעשה בהמשגה מ"הורה" ל"הורות" (באנגלית זהו המעבר משם העצם "parent" לשם הפועל "parenting") (Lee, Bristow & Faircloth, 2014). Furedi (2004) ביטא זאת באופן ביקורתי כאשר אמר: "האדם המבוגר לא פשוט חי את חיי דרך ילדיו, אלא בחלקו, מפתח את זהותו דרך ילדיו" (עמ' 107). אולם תהליכים חברתיים אלו הושפעו מההתפתחות של תאוריות בפסיכולוגיה שתיארו "סיכונים" בהתפתחות הילד. בהמשך ארחיב על טיעונים אלה. בשלב זה אומר שאני רואה ערך רב מאוד במודעות המצטברת בנושא הזהות ההורית, וסבורתני שניתן לקיים שיח שהוא מעמיק ולא דטרמיניסטי בנושא הזהות ההורית. לאור זאת, ברצוני לקיים דיון במושג זהות הורית בשיח שונה מהשיח המתמקד בהורה כ"מרחב בעייתי של חיי החברה" ולהציע שיח בנושא זהות הורית הפותח מרחב לדיאלוג פנימי, אינטימי, שבין האדם לעצמו ובין האדם לילדו. מרחב המאפשר גם את הדיאלוג עם החוץ, עם הסביבה הקרובה ועם הסביבה התרבותית-מדינית. במובן זה, ברצוני להחזיר את ההורות להורים. דיון זה ילווה בהדגמה מטיפול בתהילה שנסב על נושא הזהות ההורית.

תהילה פנתה לטיפול בעקבות התמודדויות הוריות בעיקר כדי להבין מה עובר עליה, מה פשר "רעידת האדמה" שהיא חווה בשלב זה של הורות טרייה כאשר כל חברותיה "נהנות" מהורותן.

תהילה וז'ק נפגשו במסעדה שבה כל אחד מהם ישב עם חבריו. הם התאהבו אחד בשני ("... היא כמעט עמדה

הורות אינטנסיבית

תאוריות פסיכולוגיות מהזרם הקלאסי הדינמי תפסו את המושג זהות כתחושה סובייקטיבית הכוללת תחושת לכידות, המשכיות וקוהרנטיות של תפיסת האדם את עצמו. הדגש היה על זהות אחת, המתגבשת בתוך תהליכים פנימיים הכרוכים באיזונים פנימיים ובפתרון קונפליקטים בהתאם לשלבים ההתפתחותיים של האדם. בהתאם לכך, פרויד, בולבי, אדלר ואחרים תיארו כיצד השלב של מימוש ההורות הוא סימן ל"בריאות" ולפתרון נכון של המערכת הליבידינלית. בנוסף, תאורטיקנים כמו בולבי שנתמכו במחקרים מתחום האתילוגיה, סברו שרגשות אמהיים הם רגשות טבעיים, פשוטים. על פי הגישה הפסיכו-דינמית אמהות נתפסת כאינסטינקטיבית, מונעת בדחף טבעי, אבולוציוני, המגדיר את זהותה והווייתה של האם כאדם, כאישה (Unger & Crawford, 1993). מושגים כמו "Bonding" הכתיבו לאמהות ציפיות לגבי מה ראוי ומה לא ראוי להרגיש, ובהתאם לכך היה עליהן לפתח רגשות חיוביים או שליליים לגבי זהותן האמהית. מושג אחר הוא המושג של ויניקוט "אמא טובה דיה". אף שוויניקוט התכוון להקל על אמהות, והביע במושג זה את הרעיון שאמא לא צריכה להיות מושלמת על מנת להיות "אם טובה", הרי עצם הכוונה הזו מציינת מדרג נורמטיבי שלפיו צריכה האם להימדד. הפסיכולוגיה הדינמית התייחסה גם לזהות האב: "האבא כמעטפת לאמא". מאוחר יותר נכנסו מושגים כמו "טריאדה", כאשר גיל הטריאדה הוקדם, אך עדיין היה תחת רוח "האבא כמעטפת לאמא". כיום זהות המוכתבת לאב נגזרת ממילים כמו "אב מעורב". הורות מתוארת שוב ושוב במונחים של אתגר, התמודדות עם קשיים, או כפי שכותבת זאת ירום בספרה "המצפן להורות ראויה": "הורות בכללה היא תפקיד אחראי ותובעני, להיות הורים בזמננו מסובך במיוחד" (ירום, 2016, עמ' 10).

תהילה היא אדם פרטי. אך השפה שבה היא משתמשת, האופן שבו היא מתייחסת לרגשותיה, הם בבואתה של חברה ושל תרבות הורית. למשל, תהילה נבהלה מאוד מכך שהיא איננה מסוגלת לחשוב על ילד נוסף. היכן הרגשות האמהיים שלה? האם אינה אוהבת את בנה? מדוע איננה מסוגלת ליהנות כפי שחברותיה נהנות מהורותן? המונחים שבהן תהילה מפרשת את תחושותיה הקשות הם תוצרים של הבניה חברתית. רק מתוך התבוננות ופירוק של השיחים החברתיים הללו תהילה יכלה להתבונן ברגשותיה ולעשות בהם מעט יותר סדר.

השאלה מהו מקומה של ההשפעה של החברה על עיצוב האופן שבו האדם תופס את עצמו. כלומר, האומנם הדרך שבה אני תופס את עצמי היא דיון פנימי וקשור רק אלי, או שהתפיסה שלי את עצמי היא ביטוי לאיך שהחברה

ייתכן מצב ייחודי להורות שלפיו הורה "מאמץ" חוקית ילד שאינו ילדו הביולוגי, והוא יגדיר עצמו כהורה לילד שאינו "שלו", למשל בהורות חד-מינית או במשפחות שהתאחדו בנישואים שניים. מחקרים מראים, למשל, שביחסים חד-מיניים נוצרת פעמים רבות תחושה של דה-לגיטימציה לתחושת ההורות אצל ההורה הלא-ביולוגי. במחקר אחד מצאו שאמהות לסביות, הצריכות לבנות את זהותן ההורית בתוך מציאות מורכבת המכחישה את הלגיטימיות שלהן לבנות זהות שכזאת, ההורות מאתגרת במיוחד, בוודאי כאשר האם אינה האם הביולוגית (Padavic & Butterfield, 2011).

בעידן המודרני, כאשר מערכות רבות מעורבות בתפקיד ההורי ולוקחות על עצמן הגדרות תפקיד בגידול הילד (הגנת בגן, המחנך בכיתה, המפקד בצבא, הרופא בקליניקה ועוד ועוד), התפקיד של ההורה הופך באופן ממשילי לנחלת הכלל, ויוצא מהמרחב האינטימי של יחסי הורה-ילד או של יחסי הורים-ילד. כך, אנשי מקצוע רבים וגם הורים, משוכנעים שהבעיות שהורים מתמודדים איתן משקפות "אמת" על טבעו ועל אישיותו של ההורה עצמו, כלומר, שהבעיות הן רפלקציה של ההורה כאדם. מייקל וויט (2000) טוען שדבר זה מוביל לכך, שלמאמצים שייעשו לפתרון הבעיה תהיה השפעה הפוכה, של העמקת הבעיה. למשל, אם תהילה היא דיכאונית (גם אם מדובר בדיכאון שלאחר לידה) או חרדתית, אזי היא צריכה (ללא קשר לטיפול תרופתי - בעד ונגד) טיפול שיעזור לה להבין למה היא כזאת, והדרכה שתיתן לה פתרונות שאין ביכולתה להגיע אליהם מכיוון שהיא דיכאונית. למעשה, תהילה הייתה מוחלשת, חשה עצמה כאדם שאינו מסוגל לתפקד. לכאורה היא התגברה על הדיכאון ועל החרדה שתקפו אותה לאחר הלידה והמשיכה להיות אותה תהילה עם חרדה שיכולה לצוץ ולתקוף, בדיוק כפי שהיא הכירה את עצמה עוד קודם לכן. החרדה תוקפת, היא מגיעה לטיפול, מתגברת עליה וחוזר חלילה. במובן הזה, תהילה שיודעת להתמודד עם דברים. אבל היא לא הייתה מרחיבה את חוויית העצמי שלה ולא הייתה יודעת את כל מה שהיא יודעת כיום, לאחר שביררה לעצמה את חווייתה ואת זהותה ההורית, הזוגית, המשפחתית.

מנגד, מה שאפשר לתהילה ולכלל המערכת המשפחתית להיבנות ולעצב את זהותן נעשה בהתאם לגישתו של וויט. לפיה, הדיכאון נכנס לחייה והיא צריכה לבחור ולהחליט כיצד ניתן ומה רצוי להכניס ולהזמין לתוך חייה. ואין זה סותר את הבנת ההיסטוריה והאופן שבו דיכאון וחרדה נכנסו לחייה.

גישות פסיכולוגיות, כמו גם תאוריות סוציולוגיות שונות, הוסיפו היבטים נוספים להבנת הזהות ההורית.

פינת ההורות

לשיפוטיות על כך, ונתפסים כמסכנים את ההתפתחות הרגשית של הילד. הדבר נכון למעשה לכל הורה שהולך לפי זרם מסוים (למשל, להאכיל בפורמולה כדי להפחית את הלחץ על האמא), שהוא מצד אחד מכתוב את זהותו ההורית לפי ההבניה החברתית, ובו-בזמן צריך להתגונן בפני החברה על כך. Villalobos (2009) כתב על כך שאמהות מנסות להגן על הילדים והן במודע "child centered", אבל למעשה הן "נצמדות" ליחסי אם-ילד כדי להתמודד עם חוסר הביטחון שלהן.

ההסבר של Furedi להשקעה זו בקשר הורה-ילד בצורה אינטנסיבית, נעוץ בתופעה של ההתרוקנות מהזהות של האדם הבוגר. לשיטתו, התמקדות יתרה בילד בתקופה המודרנית קשורה ישירות לכך שבניגוד לתקופות המסורתיות שבהן ההורה חי בקהילות ובמשפחות מסורתיות, שבהן הילד היווה חלק מההכרה העצמית של הבוגר ולעתים היווה גם אמצעי להתפתחות, לשיפור ולתפקוד המשפחה, התפקידים היום התהפכו. הילד הפך להיות מראה המשקפת את זהותו של האדם הבוגר. בתקופה שבה מעטים היחסים היכולים להילקח כמובנים מאליהם, הילד הפך להיות שותף רגשי בעל מעמד מיוחד. הסוציולוגית הראשונה והמשפיעה ביותר בניתוח שלה את תרבות ההורות היא Sharon Hays. היא שאלה למה ההשקעה המסיבית הזאת בילדים, החוגים המרובים, הטיפולים המרובים, האבחונים המרובים, ההשקעה העצומה מהלבשת ילדים ועד לפרסומות לעידוד הנקה. כלומר, לדבריה, האמא כיום עושה הרבה יותר מאשר להאכיל, להחליף חיתולים, לתת ביטחון בסיסי של קורת גג. אל ה"יותר" הזה מתייחסת Hays כמעורר דאגה, שכן הוא דורש זמן רב, השקעה, כוח וכסף. ה"יותר" הזה הוא תוצאה של החשיבה שצריך לשים את הילד במרכז. בדרך כלל זהו עומס הנופל על האמהות, גם כאשר האב מעורב. ובסופו של דבר, ה"יותר" הזה דורש מהאמהות להתייחס לעצות של מומחים בהתפתחות הילד. אמנם, גם Hays מודעת לכך שלא כל אמא היא כזאת, אך זו הרוח הכללית, כלומר, זהו סטנדרט נורמטיבי שלפיו האמהות מוערכות. Hays מתפלאת גם על כך שתפיסה זו התפתחה במקביל לכך שאמהות החלו להוות כוח משמעותי בכלכלת הבית. ניתן היה לצפות לכך שכאשר אמהות עובדות יותר הן מבלות פחות זמן עם הילדים, אך אין זה המקרה. הן גורעות מהזמן המוקדש לעצמן לטובת הילדים (ארנון-לרנר וברנט, 2015).

ההורות האינטנסיבית אינה משפיעה על כל ההורים, ולא באופן אחיד. לא כל ההורים בישראל הם הורים אינטנסיביים. עם זאת, זה יכול להיות תסריט חברתי או תסריט של ההורה האידיאלי, שלפיו ההורה מנהל את המשא ומתן לגבי זהותו ולגבי הפרקטיקות ההוריות שהוא בוחר בהן. עדשות

רואה אותי? שאלה זו חשובה ביותר בהקשר של קביעת הפרקטיקה ההורית (גם אם קביעה זו נעשית במישור הלא מודע), תחושת הקומפלטיות של ההורה והיכולת שלו להיות קשוב יותר לעצמו ולילדו, וכך לקבל החלטות הוריות יותר מתאימות.

הורות "נכונה" ו"ראויה"

הגישות הסוציולוגיות הוסיפו היבטים חשובים להבנת מושג ההורות. ההרחבה הראשונה בהגדרת התפקיד הכוללת גם הפנמה של התכתיבים החברתיים לאותו תפקיד. בספרות ניתן למצוא שבמושג זה של זהות הורית נכללות התחושה ההורית, שביעות רצון מההורות, הגדרת התפקיד, הערכים ותחושת קומפלטיות.

חוקרים מהתחום הסוציו-תרבותי רואים במושג "הורות" עצמו הבניה חברתית שהופכת את העשייה ההורית למהות בפני עצמה, וכתוצאה מכך מכניסה את ההורים למציאות אנושית בלתי אפשרית. מציאות חברתית שבה ההורה תמיד מואשם, פעם אחת על כך שאינו עושה מספיק, ופעם נוספת על כך שהכניעה שלו לתכתיבים החברתיים יוצרת דאגנות יתרה. לפי Ellie Lee, המשמעות של "הורות" התעצבה בשנים האחרונות בהתאם להגדרה המחודשת של הילד "בסיכון". כך הותבעה הבניה דטרמיניסטית של הורות, הורות טובה והורות לא טובה. לפי Faircloth (2013) הילדים נתפסים כיום יותר מתמיד כנתונים לסיכון מבחינת התפתחותם הרגשית, ההתפתחותית והפיזית. ההורים מצדם נתפסים לכן על ידי קובעי מדיניות כמומחים להורות, ונתפסים גם בעיני עצמם כ"כול-יכולים", במובן הדטרמיניסטי ביותר הנוגע להתפתחותו של הילד בהווה ובעתיד. התפתחות זו גרמה לאינפלציה בחשיבות החברתית המיוחסת לתפקיד ההורה, והתוותה סגנונות הוריים ותוויות כמו: "אמא נמרה", "הורה הליקופטר" ו"התקשרות". כתוצאה מכך, סגנונות אלה עצמם הפכו לעדשות שדרךן מבוגרים רבים ואמהות במיוחד, מבנים את זהותם האישית כזהות המספרת מי הם ומהן היכולות שלהם. Faircloth (2013) מדגימה בעזרת מחקר שעשתה. היא מצאה הורים שפיתחו פילוסופיה של "התקשרות", שלפיה ניתן ערך גבוה מאוד לקרבה בתוך הקשר אמא-ילד, זאת כדי להיטיב כמה שיותר עם התפתחות הילד. אמהות שבונות זהות כזו יכולות להניק למשל את ילדם בהתאם לדרישה של התינוק, להניק עד השלב שהתינוק מבקש בעצמו להפסיק, דבר שיכול להימשך עד גיל שנה או גם עד גיל ארבע. פילוסופיה כזו מתייחסת גם לשינה משותפת, להלבשת הילד ועוד. ההורים ההופכים את הורותם לאינטנסיבית מאוד, ונמצאים במלכוד. הם מושפעים מהטרנד של הצורך בהשקעה בילדים, אך נתונים

יש לו מעט מאוד מה לעשות בקשר לכך, והפעולות שהוא יעשה יהיו גם הרסניות. אם יחסיו של האדם עם הבעיה הם מובחנים יותר וברורים, אזי נפתחות בפניו אפשרויות רבות לשינוי יחסים אלו.

הגישה הפוסט מודרנית נתנה מענה לביקורת ויצאה נגד התפיסה המודרנית הגורסת אובייקטיפיקציה של זהות ההורה. אין זה בלתי מתקבל על הדעת, למשל, לחשוב על תהילה במונחים של "בעלת הפרעה" או "חסרת מסוגלות" וגם לא התפלאנו לשמוע כי תהילה רואה בעצמה "פסיכוטית" או "לא מתפקדת". בהמשך טבעי לכך נוכל להבין כיצד תהילה חשה בודדה ומוחלשת. ואכן, כאשר פנתה למאמנת שינה לקבל פתרון, קיבלה עצות נהדרות כיצד להשכיב את בנה לישון, אך עצות אלה רק אישרו את שכבר חשבה על עצמה - היא אמא שאינה יודעת להשכיב את בנה לישון ללא ליווי צמוד!

עבור כלל הנשים בישראל, רשת האסוציאציות הקיימת עבור בחברה הישראלית מהדהדת להורים כמסרים ברורים. למשל, המתח שקיים בין המורשת היהודית המציגה את האמהות כמשאת הלב של כל אישה לבין העקרות המוצגת כטרגדיה הגדולה שלה. כלומר, המסורת הרואה את האישה בעיקר כיוולדת, היא "ערש קיומנו התרבותי" (ליבליך, 2009). מקור נוסף למתח זה נוגע לשואה באירופה ולעובדה שחלק גדול מן העם היהודי כלה ואיננו. מצב זה יצר את תחושת המחויבות למלא את החסר. בנוסף, קיים המסר שיש "לעשות חיילים לצה"ל", כלומר: "הרחם הלאומי". ניצה ברקוביץ (1999) טוענת, כי בארץ, האישה כאזרחית, נמצאת במעמד נחות, והנתיב המאפשר לה לקבל מעמד הוא בהיותה אם. השאלה היא איך אלו משפיעים על הזהות של ההורה בישראל? אל-חטיב (2009) כתבה על תפיסת האמהות בקרב אמהות פלסטיניות. שם קיימת ציפייה שאישה, עם הפיכתה לאם, תעזוב את עבודתה. האישה הערבייה חדלה להיחשב לאדם עצמאי לאחר הלידה, ונהוג לקרוא לה על שם בנה הבכור, "אום אחמד", למשל. במחקר שעשתה ושבדקה איך אמהות פלסטיניות מגדירות וחוות את אימהותן, היא מצאה שרוב המשתתפות - גם האמהות העובדות וגם אלו שאינן - הודו שהן חשות רגשי אשמה הקשורים להערכה עצמית נמוכה, רמת השכלה נמוכה ועוד. האמהות דיווחו כי אין הן מגשימות את תדמית האם האידאלית בהתאם לאמות המידה שמועברות אליהן דרך אמצעי התקשורת, בתי הספר והבית. כאשר הן חוות שאין התאמה בין האם האידאלית לבין התפקוד שלהן, הן חשות רגשות אשמה. האם האידאלית היא "עקרת בית למופת, אשה מוכשרת, חמה ואוהבת, המקריבה את צרכיה ורצונותיה כדי למלא את אלה של ילדיה ושל בעלה" (עמ' 252). ממצאי המחקר הללו עלו בקנה אחד עם הממצאים של Unger & Crawford (1993).

נוספות שתומכות באידאולוגיה הזו של הורות אינטנסיבית הן: "איזון עבודה-בית" (ראו גם: ארנון וברנט, 2015) ו"הורות למתבגרים" (Johnston & Swanson, 2006).

מבחינת מגדר, המחקר כיום מצביע על כך, שגם אבות מגדירים יותר ויותר את המושג "אבהות טובה" כקשר עם מעורבות רגשית ולנוכחות רגשית עם הילדים (Dermot, 1973). חלק מהמחקרים מראים אם כן סוג של העתקה שאבות עושים לתפקיד האמהי. מחקרים אחרים מראים יותר. למשל, Shirani, Henwood & Coltart (2011) טוענים שאבות מקשיבים פחות לעצות מומחים.

מחקר בנושא אחר, שבדק את האופן שבו הורים בוחרים מסגרת גן בשבדיה עבור ילדיהם (Karlsson, Löfdahl & Prieto, 2012), מצא שעצם ההשתתפות של ההורים בהחלטה לאיזה גן לשלוח את הילד, הגדירה את ההורה כהורה טוב. ההורה שבחר לא לבחור הרגיש לא מרוצה הן מהגן והן מעצמו. כלומר, עצם הפעולה המוסרית של קבלת החלטה ואחריות על הילד תרמה לתחושה ההורית הטובה ולזהות הטובה.

במחקר ייחודי של Marshall & Lambert (2006) הם בדקו את מידת ההשפעה של הילדים על הזהות ההורית. בשביל לבדוק זאת הם ראינו הורים לגבי התפיסה שלהם בדבר חשיבותם לילדיהם. התחושה של הורים שהקשר שלהם עם הילדים חשוב להם, הכתיבה את התפקיד ההורי שהורה קיבל על עצמו, וככל שהורה קיבל על עצמו יותר את התפקיד ההורי, כך הוא תפס עצמו כבעל משמעות רבה יותר עבור ילדו. מאחר שילדים הם אחר משמעותי להוריהם, ההכרה שלהם בחשיבות של הוריהם תהיה קשורה לתחושת זהות הורית טובה (כאן החוקרים מתבססים על התאוריה של אריקסון).

זהות כרשת של "קשרים של החיים"

מייקל וויט, שיחד עם דיוויד אפסטון הציעו גישה נרטיבית לטיפול פסיכולוגי ולהבנת האדם, הציג תפיסה של זהות הנשענת על "קשרים של חיים" (association of life) במקום על עצמי אחיד. הקשרים הללו כוללים את האנשים החשובים לאדם שנכחו בחייו בעבר, בהווה ובעתיד הקרוב, שקולותיהם משפיעים על אותו אדם במובן שקולות אלה מבנים את זהותו. הגישה הנרטיבית, בתפיסתה את הבעיה כנפרדת מהאדם, משחררת למעשה את האדם מ"אמיתות" הנוגעות לזהותו ומוודאיות שליליות לגבי חייו. כך מתגלות אפשרויות חדשות להתמודדות שיש לאדם. ההפרדה הזו של זהות האדם מזהות הבעיה, אינה משחררת את האדם מקבלת אחריות להתמודד עם הבעיה. להפך, היא מקילה עליו קבלת אחריות לכך. אם הבעיה היא האדם עצמו אז

במה שעברה ואמרה, "מה שעברתי, לא הייתה לי חרדה כזו מעולם. מה שעברתי השנה זה פעם ראשונה שאני לא מתמודדת עם איזשהו מצב, שאני מרגישה ממש חסרת אונים. מה שעברתי זה לא חרדה, זה תהליך פסיכוטי, שזה לא אני. היום זה קצת יותר טוב, השתחררתי. לא רציתי לחשוב על עוד תינוק. היום אני מסוגלת. לא שלא יכולתי לחשוב את אריה. אהבתי אותו. יותר מדי אפילו. מה שעשה את השינוי לא היה זה שהבאתי מטפלת. גם לא זה שהכנסתי אותו לגן. הרבה מהשינוי עבר כאן... בשיחות. שהבנת אותי. לא היה מי שיבין אותי והתפרצתי על ז'ק. הייתי בוכה מכל דבר כשהגעתי אלייך. גם זה שאני ז'ק באנו לפה ביחד. זה שיקום."

תהילה ביקשה לבדוק באופן מודע את "רעידת האדמה" הזאת שעברה עליה בהפיכתה לאם. היו כמה רגעי מפנה סמליים במהלך הטיפול. אחד מהם הוא התבונה של

ברמה הפרטנית של תהילה, האנשים שנודעת להם חשיבות הם בעלה, בנה, הוריה, אחיה ואחיותיה, חברות קרובות, משפחתו הרחבה של בעלה וצוות הגן של בנה. בעתיד הקרוב יהיו אלה קולגות במקום העבודה המחכה לה, יהיו אלה חברותיה לספורט שמחכות לה. במהלך הטיפול של תהילה הנכחנו בחדר רשת זו של קשרים שבתוכם היא הורה את ילדה. האחריות המשותפת שלה ושל בעלה בגידול הילד, ההדהוד של אמה לתוך תפקודה ותפיסתה העצמית, עם החסר ההורי שהיא ממלאת בעצמה בתוך הורותה לבנה, עם המרחק החדש שהתהווה בינה לבין אמה מאז הפכה לאם בעצמה, ויכולתה לראות את אמה באור אחר, הדמויות המופנמות והמציאותיות שבתוך קשרים אלה עם אמה, אביה, מקומה שלה בתוך המשפחה בה גדלה. קצרה כאן היריעה לתאר את כל מהלך הטיפול. לאחר תקופה מסוימת כאשר היא כבר חשה הקלה ניכרת, היא התבוננה

המשך בעמוד 61

מקורות

1. רום, נ' (2016). מצפן להורות ראוי - מדריך לשיח הבין-דורי. חיפה: פרדס.
2. ברקוביץ, נ' (1999). "אשת חיל מי ימצא?" נשים ואזרחות בישראל. סוציולוגיה ישראלית ב(1): 277-318.
3. ארנון-לרנר, ש' וברנט א' (יולי 2015). הורות וקריירה: קונפליקט עבודה-משפחה והשפעתו על התפתחות הילד. בחירות מקצועיות ויחסי הגומלין ביניהם. פסיכואקטואליה. עמ' 49-54.
4. וויט, מא"ד (2000). אמצעים סיפוריים למטרות טיפוליות (הדפסה שניה). צ'ריקובר מוציאים לאור בע"מ.
5. ליבליך, ע' (2009). סדר נשים: אמהות חד-הורית מבחירה בישראל. בתוך: א' פרוני (עורכת), אמהות. מבט מהפסיכואנליזה וממקום אחר. הוצאת הקיבוץ המאוחד בע"מ. עמ' 214-229.
6. אל-חטיב, מ' (2009). תפיסת האמהות בקרב אמהות פלסטיניות. בתוך: א' פרוני (עורכת), אמהות. מבט מהפסיכואנליזה וממקום אחר. הוצאת הקיבוץ המאוחד.
7. Dermot, E. (1973). *Intimate fatherhood: a sociological analysis*. Abingdon: Routledge.
8. Faircloth, C. (2013). *Militant Lactivism? Attachment Parenting and Intensive Motherhood in the UK and France*. Oxford: Berghahn Books.
9. Furedi, F. (2004). *Therapy Culture* (2nd ed.). London: Routledge.
10. Johnston, D.D. & Swanson, D.H. (2006). Constructing the "good mother": The experience of mothering ideologies by work status. *Sex Roles*, 54(7-8), 509-519. <http://doi.org/10.1007/s11199-006-9021-3>
11. Karlsson, M., Löfdahl, A. & Prieto, H.P. (2013). Morality in parents' stories of preschool choice: narrating identity positions of good parenting. *British Journal of Sociology of Education*, 5692(August 2015), 1-17. <http://doi.org/10.1080/01425692.2012.714248>
12. Lee, E., Bristow, J. & Faircloth, C.M.J. (2014). *Parenting Culture Studies* (first). London: Palgrave Macmillan.
13. Marshall, S.K. & Lambert, J. D. (2006). Parental Mattering: A Qualitative Inquiry Into the Tendency to Evaluate the Self as Significant to One's Children. *Journal of Family Issues*, 27(11), 1561-1582. HYPERLINK "<http://doi.org/10.1177/0192513X06290039>"<http://doi.org/10.1177/0192513X06290039>
14. Padavic, I. & Butterfield, J. (2011). Mothers, Fathers, and "Mathers": Negotiating a Lesbian Co-parental Identity. *Gender & Society*, 25(2), 176-196. HYPERLINK "<http://doi.org/10.1177/0891243211399278>"<http://doi.org/10.1177/0891243211399278>
15. Shirani, F.J., Henwood, K.L. & Coltart, C. (2012). Meeting the Challenges of Intensive Parenting Culture: Gender, Risk Management and the Moral Parent. *Sociology*, 1-6. <http://doi.org/10.1177/0038038511416169>
16. Unger, R. & Crawford, M. (1993). Sex and gender: The troublesome relationship between terms and concepts. *Psychological Science*, 4(2), 122-124.
17. Villalobos, A. (2009). *Motherload: How mothers bear the weight of societal insecurity*. California, Berkley.
18. White, M. (2007). *Maps of Narrative Practice*. W.W.Norton & Company.
19. White, M. (2011). *Narrative Practice*. W.W.Norton & Company.